

SPOLNE RAZLIKE U TAKTIKAMA MANIPULACIJE – ISTRAŽIVANJE PAROVA BLIZANACA

Ana Butković

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb
abutkovi@ffzg.hr

Denis Bratko

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb
dbratko@ffzg.hr

Sažetak

Dosadašnja istraživanja taktika manipulacije koja su se bavila spolnim razlikama uglavnom su pokazala da ih žene češće koriste nego muškarci. U ovom istraživanju željeli smo provjeriti koriste li muškarci i žene u različitoj mjeri određene taktike manipulacije kad žele manipulirati osobe istog nasuprot različitog spola. Podaci su prikupljeni na 678 pojedinaca odnosno 339 parova blizanaca koji su ispunili mjerni instrument za ispitivanje taktika manipulacije. Od toga je 170 njih izvještavalo o korištenju taktika manipulacije prema osobi istog muškog spola, 280 prema osobi istog ženskog spola, a 228 prema osobi suprotnog spola. Za svakog sudionika izračunata su četiri rezultata: za indirektne taktike za prisiljavanje, direktne taktike, indirektne taktike za podilaženje, te ukupni rezultat. Provedena je analiza varijanci s četiri kontrasta: usporedba muškaraca nasuprot žena bez obzira na spol ciljne publike, muškaraca prema muškarcima nasuprot muškaraca prema ženama, žena prema ženama nasuprot žena prema muškarcima, te prema istom nasuprot suprotnog spola. Rezultati su pokazali da žene općenito više koriste taktike manipulacije nego muškarci te da se direktne taktike više koriste prema suprotnom spolu. Jedino za indirektne taktike za podilaženje nisu pronađene spolne razlike. Rezultati istraživanja upućuju da se obrazac korištenja taktika manipulacije razlikuje ovisno i o spolu osobe koja manipulira i o spolu osobe koja se manipulira.

Cljučne riječi: taktike manipulacije, spolne razlike

UVOD

Potrebu za korištenjem taktika manipulacije kako bi postigli neki svoj cilj ili zadovoljili neku svoju potrebu imaju svi ljudi. No, postoje li razlike u tome koliko

taktike manipulacije koriste različiti spolovi, odnosno koriste li muškarci i žene možda različite taktike manipulacije?

Taktike manipulacije predstavljaju zajednički naziv za sve one postupke kojima se ljudi koriste kako bi drugi ljudi nešto za njih napravili, popustili njihovim zahtjevima, pristali na nešto. U literaturi se za te postupke koriste različiti nazivi kao što su strategije utjecanja, taktike moći, strategije uvjeravanja i taktike manipulacije. Pod manipulacijom se ovdje ne podrazumijeva ništa podmuklo ili zlonamjerno, iako ona može biti i takva. Istraživači se postupcima koje ljudi koriste za utjecanje na druge ljude i stvaranjem taksonomije taktika manipulacije bave posljednjih 30-ak godina i to unutar nekoliko različitih područja psihologije (npr. psihologija rada, socijalna psihologija), ovisno o tome radi li se o formalnim (npr. nadređeni-podređeni) ili neformalnim odnosima (npr. odnosi unutar obitelji).

Spolne razlike u taktikama manipulacije proučavale su se i u kontekstu formalnih i neformalnih odnosa, no ovdje ćemo se usmjeriti na spolne razlike u neformalnim odnosima. Falbo i Peplau (1980) su proveli istraživanje kojim su željeli otkriti dimenzije koje su u osnovi taktika manipulacije korištenih u intimnim vezama. U istraživanju je sudjelovalo 217 žena (127 homoseksualnih, 90 heteroseksualnih) i 217 muškaraca (151 homoseksualni, 66 heteroseksualnih), a u kasniju analizu je ušlo po 50 ispitanika iz svake skupine. Jedna od čestica u upitniku o romantičnoj/seksualnoj vezi tražila je od ispitanika da napišu esej o strategijama koje koriste kako bi svog partnera nagovorili da napravi nešto što oni žele. Kategoriziranjem strategija dobiveno je 13 taktika manipulacije, koje se dobro moglo razlikovati pomoću dvije dimenzije nazvane direktnost i bilateralnost. Dimenzija direktnosti ide od otvorenih i direktnih taktika kao što su traženje i govorenje, do indirektnih taktika kao što su pozitivni i negativni afekt ili sugeriranje. Dimenzija bilateralnost pak ide od interaktivnih, bilateralnih taktika kao što su uvjeravanje i cjenkanje, do unilateralnih taktika kod kojih jedna osoba nezavisno poduzima što želi, kao što su *laissez-faire* ili povlačenje. Rezultati su pokazali da postoje spolne razlike u korištenju taktika manipulacije jer su muškarci više koristili bilateralne i direktne taktike, dok su žene više koristile unilateralne i indirektno taktike. Ovaj nalaz je zaintrigirao istraživače i potaknuo nova istraživanja koja su htjela provjeriti zbog čega se javlja spolne razlike u korištenju taktika manipulacije. Naime, jedna hipoteza je bila da se spolne razlike javljaju kao posljedica nižeg statusa žena u odnosima s muškarcima koji žene kompenziraju time da koriste više taktika manipulacije, odnosno da koriste drugačije oblike manipuliranja. S druge strane, javila se hipoteza po kojoj spolne razlike postoje jer su muškarci i žene socijalizirani za korištenje različitih taktika manipulacije.

Cowan, Drinkard i MacGavin (1984) su u svom istraživanju uspoređivale taktike koje djeca koriste s roditeljima i istospolnim prijateljima, kako bi provjerile ovisi li korištenje taktika manipulacije o statusu osobe unutar odnosa ili pak o spolu osobe na koju se želi utjecati. Ispitanici su bili 198 učenika šestog, devetog i dvanaestog

razreda škola iz Kalifornije, koji su trebali napisati esej na temu "Kako dobijem što želim" u tri situacije: s majkom, ocem i najboljim prijateljem. Taktike su podijeljene u 15 kategorija, a razlikovale su se po tri dimenzije: direktne nasuprot indirektnim taktikama, unilateralne nasuprot bilateralnim, te jake nasuprot slabima. Rezultati istraživanja pokazali su da djeca s prijateljima najmanje koriste unilateralne i indirektne taktike manipulacije, dok s očevima najmanje koriste direktne i bilateralne taktike. Jake taktike su češće korištene s prijateljima nego roditeljima, a slabe rjeđe s prijateljima nego roditeljima. Općenito se pokazalo da na odabir taktike najviše utječe tko je "ciljna publika" manipulacije, dakle status osobe unutar odnosa, dok se spol osobe nije pokazao važnim za odabir taktika manipulacije.

Budući da se u prethodnom istraživanju pokazalo da je više taktika usmjereno prema majkama nego očevima, Cowan i Avants (1988) su provele istraživanje koje se bavilo strukturom taktika manipulacije koje koriste djeca i majke. Autorice su smatrale da se ispitivanjem spolnih razlika u taktikama koje koriste djeca unutar obitelji, u kojoj postoje razlike u statusu, možda mogu razjasniti i spolne razlike u odabiru taktika kod odraslih osoba, odnosno provjeriti jesu li spolne razlike posljedica nižeg statusa žena ili različite socijalizacije. Kako bi mogle provjeriti socijalizacijski model spolnih razlika u taktikama manipulacije, autorice su odlučile prikupiti dječje procjene uspješnosti njihovih taktika, odgovore majki na taktike djece i podatke o taktikama koje koriste majke. U ispitivanju je sudjelovalo 195 djece u dobi od 11 do 15 godina, te 114 majki. Za ispitivanje taktika manipulacije konstruirane su dvije paralelne forme upitnika, jedna za djecu, a druga za majke. Djeca su trebala procijeniti koliko ona često koriste svaku od ponuđenih 12 taktika, te koliko s njom imaju uspjeha, kao i koliko često njihova majka koristi pojedinu taktiku, koliko uspješno, te koliko se njima sviđa kad njihova majka koristi pojedinu taktiku. Majke su trebale procijeniti koliko često one koriste svaku od ponuđenih 12 taktika, te koliko s njom imaju uspjeha, kao i koliko često njihovo dijete koristi pojedinu taktiku, koliko uspješno, te koliko se njima sviđa kad dijete koristi pojedinu taktiku. Faktorskom analizom dobivena su tri faktora, *Očekivanje otpora* koji je sadržavao taktike koje pretpostavljaju nailaženje na otpor kao što su upornost, ljutnja, moljenje, plakanje, negativni osjećaji, *Jednakost* koji je uključivao razmjenu (poticanje recipročnosti, pozitivni osjećaji, cjenkanje, uvjeravanje) i *Autonomnost* koji je uključivao taktike kod kojih se očekuje suradnja (kazivanje, laissez-faire, traženje). Spolne razlike dobivene su u korištenju taktika kod djece, kako na temelju njihovih vlastitih izvještaja tako i na temelju procjena majki te u procjenama uspješnosti pojedinih taktika kod djece na temelju njihovih vlastitih izvještaja. Izvještaji djevojčica su pokazali da one češće koriste očekivanje otpora, dječaka na češće korištenje autonomnosti, dok nije bilo razlike u jednakosti. Isto tako, djevojčice su uspješnijim strategijama procjenjivale očekivanje otpora i jednakost, a dječaci autonomnost. Majke su izvještavale da njihove kćeri više koriste očekivanje otpora, ali razlike nije bilo za autonomnost i jednakost. Korelacijskom

analizom provjerena je pretpostavka o potkrjepljivanju korištenja pojedinih taktika ovisno o spolu. Pokazalo se da majke potkrepljuju kod sinova upotrebu autonomnosti odnosno taktika višeg statusa, a kod kćeri očekivanje otpora odnosno taktika nižeg statusa. Općenito, rezultati ovog istraživanja pružaju podršku socijalizacijskoj interpretaciji spolnih razlika u taktikama manipulacije.

Steil i Weltman (1992) su provele istraživanje na 60 bračnih parova kojim su htjele provjeriti kako razina samopouzdanja, dominantnost i brižnost te spol, kao i kontekst (posao ili dom) određuju učestalost korištenja tri vrste taktika manipulacije: direktnih, indirektnih bilateralnih i indirektnih unilateralnih. Rezultati su pokazali da kontekst, spol, roditeljski status te razina samopouzdanja i brižnost imaju utjecaja na korištenje taktika manipulacije. Konkretno, direktne taktike su se jednako često koristile i na poslu i kod kuće, dok su ispitanici na poslu češće koristili indirektnu bilateralnu taktiku, a kod kuće indirektnu unilateralnu taktiku. Što se spolnih razlika tiče, dobiveno je da žene češće koriste indirektnu bilateralnu taktiku. Osim toga, na korištenje pojedinih taktika manipulacije utjecao je i roditeljski status pa su tako kod kuće majke manje koristile indirektnu unilateralnu taktiku dok su ih očevi koristili više za razliku od žena i muškaraca koji nisu bili roditelji. Manje samopouzdana ispitanici su češće koristili indirektnu unilateralnu taktiku, a brižnije žene su češće koristile indirektnu bilateralnu taktiku.

Istraživanje taktika manipulacije u bliskim odnosima u kojem je sudjelovalo 59 studentskih parova pokazalo je da nema spolnih razlika u taktikama manipulacije (Buss, Gomes, Higgins i Lauterbach, 1987). U istraživanju koje je Buss (1992) proveo na 107 bračnih parova koji su morali procijeniti koje taktike manipulacije koriste u odnosu s bračnim partnerom, bliskim prijateljem, majkom i ocem, a zatim koje taktike koriste njihov bračni partner, bliski prijatelj, majka i otac u odnosu s njima, dobivena je spolna razlika samo za jednu taktiku. Žene su statistički značajno češće koristile regresiju od muškaraca. Zvonkovic, Schmige i Hall (1994) su proučavale kako bračni partneri iz 61 para utječu jedan na drugog i kako je to povezano s bračnim zadovoljstvom. Nisu dobivene spolne razlike u korištenju taktika manipulacije.

Cataldi i Reardon (1996) su ispitali može li koncept interpersonalne orijentacije Swapa i Rubina biti koristan za objašnjenje spolnih razlika u korištenim taktikama manipulacije. Naime, koncept interpersonalne orijentacije pokušava razlikovati pojedince ovisno o njihovoj osjetljivosti na socijalni kontekst, a Swap i Rubin pretpostavljaju da se interpersonalna orijentacija razvija kao adaptacija na "kroničnu poziciju nemoći" koju stereotipno imaju žene. Autori su zato pretpostavili sljedeće: žene visoke interpersonalne orijentacije za koje se pretpostavlja da zbog spola i takve orijentacije imaju najniži status najviše će koristiti taktike manipulacije; muškarci niske interpersonalne orijentacije, za koje se pretpostavlja da imaju najviši status, najmanje će koristiti taktike manipulacije; za žene niske interpersonalne orijentacije i muškarce visoke interpersonalne orijentacije pretpostavlja se da će zbog kontra-

stnih efekata spola i interpersonalne orijentacije, prosječno koristiti taktike manipulacije. Iz uzorka od 1678 studenata psihologije odabrani su oni čiji je rezultat na Skali interpersonalne orijentacije padao u prvi ili zadnji kvartil, čime je dobiveno 14 žena visoke interpersonalne orijentacije, 14 žena niske interpersonalne orijentacije, 11 muškaraca visoke interpersonalne orijentacije i 14 muškaraca niske interpersonalne orijentacije. Ispitanici su trebali procijeniti koliko često koriste neku od šest taktika manipulacije na bliskom prijatelju suprotnog spola, a pokazalo se da je većina ispitanika procjenjivala taktike u odnosu na romantičnog partnera. Spolne razlike dobivene su za korištenje šarma i ponižavanja koje su muškarci češće koristili od žena. Osobe visoke interpersonalne orijentacije značajno su češće koristile taktike manipulacije općenito te uvjeravanje, šarm, regresiju i ponižavanje, a i za prisilu je postojao trend u istom smjeru. Dobivene su i značajne interakcije između spola i interpersonalne orijentacije, pri čemu su žene visoke interpersonalne orijentacije konzistentno izvještavale o najvišoj, a žene niske interpersonalne orijentacije o najnižoj učestalosti korištenja taktika regresije, ponižavanja, šutnje, prisile i općenito taktike manipulacije. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da kombinacija spola i interpersonalne orijentacije predstavlja bolji okvir za razumijevanje korištenja taktika manipulacije nego svaka od tih varijabli zasebno. Čini se da žene mogu reagirati na kroničnu socijalnu nemoć na dva načina: ili razviti visoku interpersonalnu orijentaciju, preuzeti tradicionalnu žensku ulogu i naučiti kako efikasno manipulirati svoju okolinu ili razviti nisku interpersonalnu orijentaciju, preuzeti netradicionalnu ulogu i rijetko koristiti taktike manipulacije. Konzistentna i konstantna upotreba taktika manipulacije kod muškaraca rezultat je vjerojatno njihove tradicionalne socijalne premoći nad ženama.

Oriña, Wood i Simpson (2002) su proučavali kako partneri u bliskom odnosu utječu jedan na drugog tijekom rasprave o postojećem problemu u njihovu odnosu. Zanimalo ih je hoće li parovi koji su subjektivno bliskiji koristiti vezu kao izvor utjecaja. Partneri su snimani tijekom rasprave, a procjenjivači su kodirali njihove taktike manipulacije u tri kategorije: prisila, pozivanje na vezu i zaključivanje. Muškarci i žene su podjednako koristili pozivanje na vezu, ali muškarci su više koristili zaključivanje, dakle direktne taktike, a žene prisilu, dakle indirektne taktike.

Nedostatak većine provedenih istraživanja koja su se bavila spolnim razlikama u taktikama manipulacije unutar neformalnih odnosa je da su ispitanici uglavnom procjenjivali koje taktike koriste sa svojim partnerima koji su suprotnog spola. Postavlja se pitanje koriste li žene u odnosu sa ženama više taktika manipulacije gdje se ne javlja situacija socijalne nemoći. Naime, ako su spolne razlike posljedica nižeg statusa žena u odnosima s muškarcima, tada ne bi trebalo biti razlike u količini korištenih taktika prema istom spolu. S druge strane, ako su žene socijalizirane da koriste više taktika manipulacije, tada će ih vjerojatno koristiti više u svim odnosima nego muškarci. U ovom istraživanju smo, dakle, željeli provjeriti koriste li muškarci i žene u različitoj mjeri određene taktike manipulacije kad žele manipulirati osobe istog nasuprot različitog spola.

METODA

Instrumenti

Mjerni instrument za ispitivanje taktika manipulacije konstruiran je za potrebe porodičnog istraživanja izvora individualnih razlika u taktikama manipulacije (Butković i Bratko, 2007). Upitnik ima 22 čestice, a mjeri tri vrste taktika manipulacije: indirektna taktika za prisiljavanje s 10 čestica (npr. zahtijevam, ignoriram, vičem), direktna taktika sa 7 čestica (npr. kažem da će me usrećiti, pokažem da bi bilo zabavno) i indirektna taktika za podilaženje s 5 čestica (npr. ponudim novac, obećam da ću nešto kupiti). Zadatak ispitanika je na skali sa sedam uporišnih točaka procijeniti koliko je vjerojatno da će koristiti pojedinu taktiku manipulacije kako bi druga osoba napravila nešto za njega. Upitnik se može koristiti za procjenjivanje vlastitih taktika manipulacije, kao i taktika manipulacije koje koriste drugi ljudi. Za svakog ispitanika mogu se izračunati četiri rezultata: ukupni rezultat (TM), te rezultat za indirektnu taktiku za prisiljavanje (TM1), za direktnu taktiku (TM2) i indirektnu taktiku za podilaženje (TM3). Ukupni rezultat predstavlja mjeru opće sklonosti korištenju taktika manipulacije, dok rezultati na pojedinim subskalama upućuju na učestalost korištenja pojedinih vrsta taktika manipulacije.

Sudionici i postupak

U istraživanju je sudjelovalo 339 parova blizanaca sa zagrebačkog područja rođenih između 1985. i 1992. godine. Njihova dob se kretala između 15 i 22 godine ($M = 18,6$, $SD = 2,31$). Prikupljanje podataka je provedeno poštom, a mjerni instrument je poslan svakom blizancu pojedinačno. Blizanci su zamoljeni da ga ispune individualno kod kuće. Sudjelovanje u istraživanju je bilo dobrovoljno.

Svaki sudionik je procijenio koliko je vjerojatno da će koristiti svaku pojedinu taktiku manipulacije sa svojim bratom ili sestrom blizancem. Od 678 sudionika, 170 njih je ispunjavalo mjerni instrument o tome kako koriste taktike manipulacije prema osobi istog muškog spola (bratu blizancu), 280 prema osobi istog ženskog spola (sestri blizanki), a 228 prema osobi suprotnog spola (bratu blizancu odnosno sestri blizanki).

REZULTATI

Kako bismo provjerili postoje li spolne razlike u korištenju taktika manipulacije, proveli smo analizu varijance s kontrastima. Korištena su četiri kontrasta: usporedba korištenja taktika manipulacije muškaraca nasuprot žena bez obzira na spol ciljane publike, prema istom nasuprot suprotnog spola, muškaraca prema muškarcima

ma nasuprot muškaraca prema ženama, te žena prema ženama nasuprot žena prema muškarcima. Parovi blizanaca nisu nezavisno uzorkovani, odnosno rezultat jednog nije slučajna u odnosu na drugog, što može utjecati na dobivene značajnosti razlika. Iz tog razloga je u svim analizama korištena stroža razina značajnosti od 1%.

U Tablici 1 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije za taktike manipulacije, kao i vrijednosti dobivenih F omjera. Kako se može vidjeti iz Tablice 1, značajni F omjeri dobiveni su za taktike manipulacije ukupno, te kod indirektnih taktika za prisiljavanje i direktnih taktika. Post-hoc Scheffé test je pokazao da muškarci ukupno koriste manje taktika prema muškarcima nego žene prema oba spola, te manje prema ženama nego žene prema muškarcima. Kod indirektnih taktika za prisiljavanje je dobiveno da ih muškarci prema ženama koriste manje nego žene prema oba spola, a kod direktnih taktika je dobiveno da ih muškarci prema muškarcima koriste manje nego žene prema oba spola.

U Tablici 2 prikazane su vrijednosti t -testova dobivene za pojedine kontraste. Prvi kontrast se pokazao značajan za indirektno taktike za prisiljavanje, direktne

Tablica 1. Aritmetičke sredine (M) i standardne devijacije (SD) za taktike manipulacije, te vrijednosti dobivenih F -omjera.

	MM		MŽ		ŽŽ		ŽM		F
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	
TM	3,2	0,86	3,2	0,85	3,4	0,88	3,5	0,89	5,88*
TM1	2,9	1,14	2,8	1,14	3,2	1,29	3,3	1,31	5,75*
TM2	4,0	1,25	4,3	1,03	4,5	1,19	4,7	1,16	9,38*
TM3	2,5	1,27	2,5	1,33	2,4	1,32	2,3	1,20	0,69

Bilješka. F omjeri označeni zvjezdicom značajni su uz 1% rizika. MM = korištenje taktika manipulacije muškaraca prema muškarcima, MŽ = korištenje taktika manipulacije muškaraca prema ženama, ŽŽ = korištenje taktika manipulacije žena prema ženama, ŽM = korištenje taktika manipulacije žena prema muškarcima, TM = taktike manipulacije ukupno, TM1 = indirektno taktike za prisiljavanje, TM2 = direktne taktike, TM3 = indirektno taktike za podilaženje.

Tablica 2. Vrijednosti t -testova dobivenih analizom varijance s četiri kontrasta.

	M vs Ž	MM, ŽŽ vs. MŽ, ŽM	MM vs MŽ	ŽŽ vs ŽM
TM	-4,11*	-0,92	-0,24	-1,10
TM1	-4,11*	0,19	0,09	-0,70
TM2	-4,59*	-2,67*	-1,92	-1,85
TM3	1,43	0,27	0,00	0,41

Bilješka. T -testovi označeni zvjezdicom značajni su uz 1% rizika. MM = korištenje taktika manipulacije muškaraca prema muškarcima, MŽ = korištenje taktika manipulacije muškaraca prema ženama, ŽŽ = korištenje taktika manipulacije žena prema ženama, ŽM = korištenje taktika manipulacije žena prema muškarcima, TM = taktike manipulacije ukupno, TM1 = indirektno taktike za prisiljavanje, TM2 = direktne taktike, TM3 = indirektno taktike za podilaženje.

taktike i taktike manipulacije ukupno koje su žene koristile više od muškaraca. Drugi kontrast se pokazao značajan za direktne taktike, pri čemu su one više korištene prema suprotnom nego istom spolu. Takav trend vidljiv je i iz trećeg i četvrtog kontrasta iako ne doseže razinu statističke značajnosti.

RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti koriste li muškarci i žene u različitoj mjeri određene taktike manipulacije kad žele manipulirati osobe istog nasuprot različitog spola. Ovdje govorimo o spolnim razlikama jer nam se sudionici razlikuju s obzirom na svoj biološki spol, ali time ne odbacujemo mogućnost da su te razlike uvjetovane i drugim faktorima npr. socijalizacijom. Uzorak na kojem je provedeno istraživanje je specifičan jer ga čine parovi blizanaca, istog i suprotnog spola. Korištenje blizanaca ima tu prednost da je odnos unutar kojeg se ispituju taktike manipulacije istovrstan za sve sudionike i možemo pretpostaviti da je status osoba u paru podjednak. Ta činjenica je važna jer su istraživanja pokazala da isti ljudi koriste različite taktike ovisno o tome imaju li viši, jednak ili niži status u odnosu na osobu koju manipuliraju, neovisno o tome jesu li oni ili osoba koju manipuliraju muškog ili ženskog spola (Sagrestano, 1992).

U skladu s prethodnim istraživanjima (Falbo i Peplau, 1980; Cowan i Avants, 1988; Steil i Weltman, 1992) dobiveno je da žene koriste taktike manipulacije više nego muškarci, konkretno da više koriste indirektne taktike za prisiljavanje i direktne taktike. Indirektne taktike za podilaženje su oba spola podjednako koristila i to kako s vlastitim tako i sa suprotnim spolom. Indirektne taktike za prisiljavanje su se također podjednako koristile i prema vlastitom i suprotnom spolu, dok se više direktnih taktika koristilo sa suprotnim nego s vlastitim spolom. Direktne taktike manipulacije bismo mogli opisati kao fine taktike, kojima se ono što želimo pokušava dobiti putem zamolbe ili induciranja pozitivnih emocija. Iz tog razloga ne čudi da se one više koriste sa suprotnim spolom. Direktne taktike su i općenito preferirana vrsta taktika manipulacije za naše sudionike, što je u skladu s nalazima iz literature. Steil i Hillman (1993) su uspoređivali percipiranu vrijednost direktnih i indirektnih taktika na američkim, japanskim i korejskim studentima i utvrdili da su svi bez obzira na spol i kulturu preferirali direktne taktike.

Za pojavu spolnih razlika u taktikama manipulacije istraživači su ponudili dva moguća objašnjenja. Jedno je povezano sa statusom odnosno moći unutar odnosa i kaže da žene koriste više taktika manipulacije zato što imaju manju moć u odnosu s muškarcima. Prema drugom objašnjenju, muškarci i žene su jednostavno socijalizirani tako da drugačije koriste taktike manipulacije. Rezultati istraživanja Cowan i Avants (1988) na djeci i majkama pružaju podršku socijalizacijskoj interpretaciji spolnih razlika u taktikama manipulacije. U našem istraživanju smo indirektno mo-

gli provjeriti ove različite interpretacije. Naime, ako je za pojavu spolnih razlika u taktikama manipulacije važan niži status žena u odnosu s muškarcima, tada spolnih razlika ne bi trebalo biti kada se pokušava manipulirati istim spolom. Ova pretpostavka se pokazala točnom za indirektno taktike za prisiljavanje i indirektno taktike za podilaženje, međutim ne i za direktne taktike. Muškarci prema muškarcima su koristili manje direktnih taktika nego žene prema ženama. Također se kod ukupnog rezultata pokazalo da muškarci prema muškarcima koriste manje taktika manipulacije nego žene prema ženama. Osim toga, ako uzmemo u obzir da smo taktike manipulacije ispitivali na parovima blizanaca koji su sigurno bliži po moći nego što su ljudi u nekim drugim odnosima, tada se čini da odnos moći unutar odnosa nije presudan za pojavu spolnih razlika u taktikama manipulacije. Drugim riječima, čini se da je opravdanije pretpostaviti da su spolne razlike u taktikama manipulacije posljedica različite socijalizacije.

Jedan od nedostataka ovog istraživanja povezan je s načinom ispitivanja taktika manipulacije. Naime, izvještaji sudionika o tome koje taktike koriste podložni su kako svjesnom tako i nesvjesnom iskrivljavanju. Pitanje je s jedne strane koliko sudionici točno izvještavaju o tome što koriste, a s druge strane koliko su uopće svjesni što koriste. Drugi nedostatak ovog istraživanja vezan je uz vrstu i strukturu našeg uzorka. Iako se u nizu istraživanja u okviru genetike ponašanja pokazalo da se rezultati dobiveni na blizancima mogu generalizirati na opću populaciju (Plomin, DeFries, McClearn i McGuffin, 2008), ipak je odnos unutar blizanačkog para donekle specifičan. Također, zato što smo koristili parove blizanaca, isti ispitanici nisu procjenjivali taktike koje koriste i s vlastitim i sa suprotnim spolom, već smo imali podatke samo o tome koje se taktike koriste ili prema vlastitom ili prema suprotnom spolu. Iz toga razloga je teško generalizirati ove rezultate, ali oni upućuju na to da obrasci korištenja taktika manipulacije ovise i o spolu osobe koja koristi taktike manipulacije i o spolu osobe koju se pokušava manipulirati. Naime, čini se da bi žene mogle biti općenito socijalizirane za češće korištenje taktika manipulacije i da bi ih više mogle koristiti sa suprotnim nego istim spolom. S druge strane, muškarci bi mogli biti socijalizirani za rjeđe korištenje taktika te za različito korištenje taktika ovisno o tome žele li manipulirati osobe vlastitog ili suprotnog spola. Naime, u našem su istraživanju muškarci koristili indirektno taktike za prisiljavanje prema muškarcima jednako kao i žene prema oba spola, te direktne taktike prema ženama jednako kao i žene prema oba spola. No, ovo su naravno samo hipoteze koje treba provjeriti u nekom sljedećem istraživanju.

LITERATURA

Buss, D.M. (1992). Manipulation in close relationships: Five personality factors in interactional context. *Journal of Personality*, 60, 477-499.

- Buss, D.M., Gomes, M., Higgins, D.S., Lauterbach, K. (1987). Tactics of manipulation. *Journal of Personality & Social Psychology*, 52, 1219-1229.
- Butković, A., Bratko, D. (2007). Family study of manipulation tactics. *Personality & Individual Differences* 43, 791-801.
- Cataldi, A.E., Reardon, R. (1996). Gender, interpersonal orientation, and manipulation tactic use in close relationships. *Sex Roles*, 35, 205-218.
- Cowan, G., Avants, S.K. (1988). Children's influence strategies: Structure, sex differences, and bilateral mother-child influence. *Child Development*, 59, 1303-1313.
- Cowan, G., Drinkard, J., MacGavin, L. (1984). The effects of target, age, and gender on use of power strategies. *Journal of Personality & Social Psychology*, 47, 1391-1398.
- Falbo, T., Peplau, L.A. (1980). Power strategies in intimate relationships. *Journal of Personality & Social Psychology*, 38, 618-628.
- Oriña, M.M., Wood, W., Simpson, J.A. (2002). Strategies of influence in close relationships. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38, 459-472.
- Plomin, R., DeFries, J.C., McClearn, G.E., McGuffin, P. (2008). *Behavior genetics* (5th ed.). New York: Worth Publishers.
- Sagrestano, L.M. (1992). Power strategies in interpersonal relationships - the effects of expertise and gender. *Psychology of Women Quarterly*, 16, 481-495.
- Steil, J.M., Hillman, J.L. (1993). The perceived value of direct and indirect influence strategies - A cross-cultural-comparison. *Psychology of Women Quarterly*, 17, 457-462.
- Steil, J.M., Weltman, K. (1992). Influence strategies at home and at work: A study of sixty dual career couples. *Journal of Social & Personal Relationships*, 9, 65-88.
- Zvonkovic, A.M., Schmige, C.J., Hall, L.D. (1994). Influence strategies used when couples make work-family decisions and their importance for marital satisfaction. *Family Relations*, 43, 182-188.

SEX DIFFERENCES IN MANIPULATION TACTICS – STUDY OF TWIN PAIRS

Summary

Previous studies of sex differences in manipulation tactics have mainly shown that women use them more often than men. In this study, we wanted to explore the nature of manipulation tactics used by men and women when manipulating people of the same and opposite sex. Data was collected on 678 individuals of 339 twin pairs. They all completed manipulation tactics measure. 170 reported on their use of manipulation tactics toward a person of the same male sex, 280 toward a person of the same female sex and 228 toward a person of the opposite sex. For each participant, four scores were available: indirect tactics of coercion, direct tactics, indirect tactics for humouring and the total score. Analysis of variance with four contrasts was performed comparing men vs. women no matter which sex was the target, same vs. opposite sex, men toward

men vs. men toward women, and women toward women vs. women toward men. The results showed that women generally use more manipulation tactics than men and that direct tactics are used more toward opposite sex. Only indirect tactics for humouring have not shown any sex differences. These results indicate that pattern of manipulation tactics use differs depending on both sex of the manipulator and the target.

Key words: manipulation tactics, sex differences

Primljeno: 10. 06. 2009.